

MUNTVONDSTEN : JURIDISCHE EN NUMISMATISCHE BENADERING

Dagelijks worden losse munten gevonden en jaarlijks komen verscheidene muntschatten boven ; het is telkens een brok geschiedenis die te voorschijn komt. Al te vaak echter gaat dit numismatisch gegeven verloren. De oorzaak is meer dan eens onwetendheid betreffende de financiële waarde en het eigendomsrecht van de vondst.

Bij wijze van voorlichting om een vondst volledig tot zijn recht te laten komen, en anderzijds met een juridische toetsing van het "vinden" aan het Wetboek, wil deze tekst U een overzicht geven over dit onderwerp.

De grond diende tot voor enkele tientallen jaren als bergplaats voor vele spaarpotten en kapitalen. Reeds sinds eeuwen wordt het nieuws dan ook geregeld beheerst door het vinden of ontdekken van een uitzonderlijke hoeveelheid munten. Ook in België zijn verhalen over Romeinse en middeleeuwse vondsten van enkele kilogram niet onbekend ... Mocht het ons maar eens overkomen ! En toch, wie weet ?

1. MET JURIDISCH ASPECT

Iedereen vindt wel eens toevallig een munt ; sommigen gaan zelfs op zoektocht, al dan niet in georganiseerd verband. De electronica heeft hiervoor zelfs zeer vernuftige hulpparatuur ontwikkeld, waarvan de metaaldetector de meest bekende is.

Zoals zal blijken uit de verdere behandeling van het eigendomsrecht, is het zoeken op een eigendom van derden, zonder de uitdrukkelijke toestemming van de eigenaar, onwettig. Deze eigenaar kan een privépersoon of de overheid zijn. De openbare plaatsen zoals wegen, parken, enz. mogen vrij bewandeld worden doch de hier gevonden voorwerpen moeten worden aangegeven (wet van 30 december 1975 betreffende de goederen, buiten particuliere eigendommen gevonden of op de openbare weg geplaatst - *Belgisch Staatsblad* van 17.1.1976, p. 510-512). Artikel 1 zegt dat eenieder die buiten de particuliere eigendommen een goed vindt, dit zonder verwijl moet afgeven aan een gemeentebestuur, bij voorkeur dat van de plaats waar het goed gevonden is. Deze verplichting geldt niet voor de goederen die buiten een woning zijn geplaatst om te worden opgehaald of op een vuilnisbelt zijn geworpen.

Volgens artikel 2 houden de gemeentebesturen deze goederen gedurende zes maanden na de afgifte ter beschikking van de eigenaar of zijn rechtverkrijgenden. Anderzijds doet het gemeentebestuur al het nodige om de eigenaar, indien bekend, op te sporen en te verwittigen. De goederen die na het verstrijken van de in artikel 2 gestelde termijn niet door hun eigenaar of diens rechtverkrijgenden zijn opgeëist, worden volgens artikel 4 eigendom van

de gemeente; dit in afwijking van artikel 2279, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek (mogelijke terugvordering door de eigenaar gedurende drie jaar). De bestemming van de betrokken goederen zal dan worden bepaald en toegevoegd aan het meldingsdossier. Maar het voor ons belangrijkste punt is artikel 7 : "Deze wet is niet toepasselijk op de voorwerpen waarvan de toestand door andere wettelijke bepalingen geregeld is". Dit laatste geldt dus ook voor het vinden van een schat, hetgeen door artikel 552 en 716 van het Burgerlijk Wetboek wordt omschreven.

Art. 552 B.W. luidt als volgt : "De eigendom van de grond bevat in zich de eigendom van hetgeen op en onder de grond is ... On der de grond mag hij naar goëddunken bouwen en graven en uit die gravingen alle voortbrengsels halen die zij kunnen opleveren, behoudens de beperkingen voortvloeiende uit de wetten en verordeningen betreffende de mijnen en uit de wetten en verordeningen van politie".

Art. 716 B.W. bepaalt : "De eigendom van een schat behoort aan wie hem in zijn eigen werf vindt ; wordt de schat in eens anders erf gevonden, dan behoort hij voor de ene helft toe aan de vinder en voor de andere helft aan de eigenaar van het erf. Een schat is iedere verborgen of bedolven zaak waarop niemand zijn recht van eigendom kan bewijzen en die door louter toeval ontdekt wordt".

Dit artikel 716 B.W. houdt dus in dat men over roerende lichamelijke goederen, die aan niemand toebehooren, onmiddellijk eigendomsrecht verkrijgt door eenvoudige toeëigening. De toeëigening of occupatio is de feitelijke inbezitneming van een roerend lichamelijke goed dat aan niemand toebehoort of waarvan de eigenaar niet gekend is, met het inzicht er eigenaar van te worden.

Artikel 716 B.W. beperkt verder de bepaling van het begrip schat en stelt tevens vast aan wie de gevonden schat toebehoort :

1. Bepaling van het begrip schat : de schat is een verborgen of bedolven roerend lichamelijke goed waarop niemand zijn eigendomsrecht kan bewijzen en dat door louter toeval wordt ontdekt. Het moet dus gaan om :
  - a) een roerend goed : alhoewel dit niet expliciet in het artikel voorkomt, wordt dit traditioneel aanvaard op basis van het Romeinse recht.
  - b) een goed dat moet bedolven of verborgen zijn : hoe of wanneer het goed bedolven of verborgen werd is om het even. Het mag echter geen goed zijn dat zonder meer op de grond is gevallen, want dan betreft het een verloren zaak, onderhevig aan andere regels.
  - c) een goed waarover niemand zijn eigendomsrecht kan bewijzen.
2. Aan wie behoort de schat toe ?
  - a) Hij wordt gevonden door de eigenaar van het onroerend of het roerend goed waarin hij bedolven of verborgen was : in dat geval behoort de schat aan de vinder toe.
  - b) Indien hij wordt gevonden in de grond of het roerend goed van iemand anders is volgend onderscheid te maken :

- wordt de schat gevonden door louter toeval, dan behoort hij voor de ene helft toe aan de vinder en voor de andere helft aan de eigenaar van het goed waarin hij wordt gevonden.
- wordt de schat gevonden ingevolge opzoekingen die werden verricht op last van de eigenaar van het goed waarin hij zich bevindt, dan heeft de vinder gehandeld voor rekening van de eigenaar van het goed en behoort de schat aan deze laatste toe.

3. Deze regeling geldt slechts wanneer niemand zijn recht van eigendom kan bswijzen. Daaruit volgt dat de ware eigenaar een recht van terugvordering heeft. Dit recht vervalt pas na dertig jaar (artikel 2262 van het Burgerlijk Wetboek). Daarentegen kan de derde-verkrijger aan wie de zaak wordt overgedragen door de vinder, zich wel op artikel 2279, lid 1 van het Burgerlijk Wetboek beroepen, t.t.z. wat roerende goederen betreft, is de bezitter in geval van goede trouw (die steeds vermoed wordt), onmiddellijk eigenaar.

Luidens artikel 552 B.W. en behoudens de beperkingen voortvloeiende uit de aangehaalde wetten en verordeningen, is de grondeigenaar heer en meester. Hij kan zelf graven en aan iedereen toelating weigeren, zelfs aan de staat. Beide artikelen dienen gezien te worden in hun tijds kader : in het begin van de 19de eeuw kwam het principe van het eigendomsrecht, als reactie op het verleden, sterk naar voren en werd een der fundamentele rechten, dat als dusdanig ook opgenomen werd in onze grondwet. Het eigendomsrecht is tot vandaag de dag onaantastbaar gebleven. Het is trouwens één van de door de Verenigde Naties vastgelegde rechten van de mens.

Naast het onroerende eigendomsrecht is er dus ook het roerende eigendomsrecht van de vondst en art. 716 B.W. is hierover zeer duidelijk en zowel de vinder als de grondeigenaar zien hun rechten gevrijwaard.

Dit systeem is vrij realistisch en we hoeven zeker niet over te gaan naar een regeling zoals de Britse, waar alle gevonden gouden voorwerpen toebehooren aan de Kroon, en nog veel minder naar de Italiaanse of de Griekse wetgeving die alle archeologische vondsten als staats eigendom beschouwen. Ten hoogste zou kunnen voorzien worden dat welbepaalde en op voorhand omschreven voorwerpen, eigendom worden van de openbare besturen, mits de vereiste vergoeding. Doch zo ver zijn we nog niet.

Buiten de voornoemde artikelen van het Burgerlijk Wetboek beschikken we nog over bepalingen inzake vondsten, gedaan tijdens het uitvoeren van werken voor rekening van de staat. Deze maken het voorwerp uit van het ministerieel besluit van 14.10.1964 aangaande de administratieve en technische contractuele bepalingen die het algemeen lastenkohier van de overeenkomsten van de staat uitmaken (Belgisch Staatsblad van 17.10.1964). Wat behelzen deze bepalingen ?

"Iedere vondst van enig belang tijdens het graaf- of slopingswerk, wordt op staande voet ter kennis van het bestuur (= de bouwheer of de koper of hun afgevaardigden) gebracht". "De kunstvoorwerpen en voorwerpen van oudheidkunde, natuurlijke historie, munt- en penningkunde of andere, die een wetenschappelijke waarde hebben, evenals de zeldzame of kostbare voorwerpen, die bij het graaf- en slopingswerk worden gevonden, zijn eigendom van het bestuur en worden ter beschikking van de leidende ambtenaar of van de gemachtigde van het bestuur gehouden". "In geval van betwisting doet het bestuur oppermachtig uitspraak inzake de hierboven vastgestelde regelen".

In aansluiting op de voorgaande beschouwingen is het nodig de aandacht te vestigen op enkele bepalingen uitgaande van provinciale en gemeentelijke instanties.

In een rondschrift van 5.8.1960, gericht aan de Burgemeesters en Schepenen van de gemeenten van de provincie, herinnert de Gouverneur van de provincie Limburg er aan "dat de archeologische voorwerpen, opgegraven bij de uitvoering van door de staat gesubsidieerde werken, het eigendom blijven van de gemeente en niet van de aannemer."

Veel belangrijker echter zijn de politiereglementen van Hotton en Durbuy die een uitzonderingsregeling invoeren in verband met de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek betreffende het eigendomsrecht van vondsten.

Het politiereglement van de gemeente Hotton (provincie Luxemburg) houdende regeling van de opgravingen, zowel ondergrondse als bovengrondse, is het oudste voorbeeld en dateert van 10.12.1958. Het artikel 4 luidt als volgt: "In afwijking van artikel 716 is ieder aangenomen opgraver die gedurende zijn werkzaamheden een schat ontdekt verplicht dess, samen met een beschrijving van de vindplaats, naar te leggen op het gemeentehuis, en hij mag er geen aanspraak op maken, noch in haar geheel noch gedeeltelijk."

Het politiereglement van de stad Durbuy van 14.4.1963, met algemeenheid van stemmen aangenomen door de gemeenteraad van 16.4.1963, bepaalt in artikel 4 dat de vinder verplicht is de schat in bewaring te geven in het plaatselijk museum "in het vooruitzicht van iedere studie waartoe zij aanleiding zou kunnen geven."

De verordening van Hotton voorziet dus volledig eigendomsrecht ten bate van de gemeente; de verordening van Durbuy is daarentegen veel vager en legt slechts een verplichting van in bewaring geven op.

Belangrijk bij "het zoeken naar" is het decreet betreffende de opgravingen uitgevoerd bij middel van metaaldetectors van het Ministerie van de Franse Gemeenschap van 1.7.1982 (verschenen in het Staatsblad van 14.8.1982). Het is uitsluitend van toepassing in Wallonië en zegt het volgende:

Art. 1: Het gebruik van metaaldetectors met het oog op het uitvoeren van opgravingen, waarbij het cultuurpatrimonium geschaad wordt, is verboden. Het lid van het Executief tot wiens bevoegdheid het archeologisch patrimonium behoort, mag toelating geven de metaaldetectors te gebruiken, wanneer het belang van het

archeologisch patrimonium het verantwoordt.

Art. 2 : De publiciteit betreffende de metaaldetectors mag niet zinspelen op het patrimonium of op schatten.

Art. 3 bepaalt de straffen die van 100 tot 1000 F kunnen belopen (x 60).

Het is duidelijk dat de zoeker in Wallonië best geen detector gebruikt want bij een brede interpretatie van dit decreet is men altijd in overtrading !

2. HET NUMISMATISCH BELANG VAN EEN VONDST

Het vinden van munten is het ontdekken van een stukje geschiedenis en kan een uitzonderlijk belangrijke historische en/of numismatische waarde hebben ; de vondstomschrijving en melding moet dan ook een vaste regel zijn.

Vrij recent verscheen de brochure "Muntvondsten in Nederland", waaruit we enkele gegevens putten ter beschrijving van het begrip "muntvondst" en de interpretatie ervan. De muntvondsten kunnen worden ingedeeld in schatvondsten en los gevonden munten.

In de numismatiek is een schatvondst een groep van twee of meer munten, die tezamen verborgen of verloren zijn (met schatvondst wordt dus niet hetzelfde bedoeld als met "schat" in artikel 716 van het Burgerlijk Wetboek, waar het aantal munten niet van belang is). Muntschatten zijn niet alleen in tijden van nood of oorlog begraven. Spaarbanken, waar men geld in bewaring kan geven, bestaan pas vanaf de beginjaren van de 19de eeuw. Voor die tijd was het verstoppertje van munten de gebruikelijke manier om geld, dat men niet direct nodig had, te bewaren. Het veilig bezit van begraven geld werd alleen gewaarborgd door absolute geheimhouding. In de meeste gevallen werd het verborgen geld later opgehaald.

Bij een onverwacht overlijden van de eigenaar of wanneer deze de plaats niet meer kon terugvinden, bleef het geld echter op de plaats van verberging achter.

In schatvondsten treffen we munten van zeer diverse waarde aan al komen de pasmunten met de allerlaagste waarden er nauwelijks in voor. Heel zelden komen echter wel vondsten van uitsluitend kleingeld aan het licht. Schatvondsten kunnen onderverdeeld worden in bewust verstopte- en toevallig verloren partijen geld. De belangrijkste vormen van bewust verstopte muntschatten zijn de spaarschat, de omloopschat, de metaalschat en de grafgift. De spaarschat bevat het spaargeld van de persoon die haar begraven heeft. Deze heeft bewust munten voor bewaring uit de geldcirculatie geselecteerd. Door de daarin aanwezige grote variatie van muntsoorten waren er talrijke mogelijkheden tot keuze. Natuurlijk werden de beste stukken uitgezocht : munten van goed metaal en met geringe slijtage, waarbij hoge waarden de voorkeur hadden op lage. Persoonlijke voorkeur van de eigenaar speelde bij de samenstelling van dit soort schatten echter ook een rol.

Het is zeer goed mogelijk dat het samenstellen van de spaarschat langere tijd in beslag heeft genomen en dat ze daardoor niet een afspiegeling van de circulatie op een bepaald moment is.

De omloopschat werd in tijd van onzekerheid of oorlogsdreiging begraven; het is de hoeveelheid geld die de eigenaar op dat moment in zijn bezit had, zonder speciale keuze uit de circulatie. De spreiding van de muntwaarden kan bij dit soort schatten erg groot zijn.

De metaalschat, die overigens maar weinig voorkomt, is een hoeveelheid edel metaal, deels in vorm van munten, deels in de vorm van sieraden, gebruiksvoorwerpen of baren, bijeengebracht om versmolten te worden of als handelsobject.

De grafgift kan behoren tot een van de vorige types, afhankelijk van de instelling van de persoon die ze plaatste en van de lokale gebruiken.

Voorbeelden van toevallig verloren schatten zijn de verloren beurs en het scheepswrak. In de verloren beurs zullen we meestal een relatief kleine hoeveelheid geld aantreffen die ons, zij het in beperkte mate, een direct beeld geeft van de geldomloop in die tijd. Vaak worden in een beurs ook de laagste waarden gevonden. In scheepswrakken wordt onder de lading ook vaak edel metaal in de vorm van munten aangetroffen.

Een afzonderlijk opgegraven of opgeraapte munt is in de meeste gevallen onopzettelijk door de eigenaar verloren. Aan losse vondsten wordt meestal te weinig aandacht besteed, omdat het vaak munten zijn van algemeen bekende types, zoals oude centen en oorden, of munten die slecht bewaard zijn gebleven. Hierdoor is het voor wetenschappelijk onderzoek beschikbaar materiaal betreffende losse vondsten erg ongelijk van samenstelling en was de kennis van het kleingeld tot voor kort relatief gering. Het merendeel van de los gevonden munten is immers kleingeld en dus een goede aanvulling op de schatvondsten waarin deze groep munten meestal niet vertegenwoordigd is. Door het gebruik van de metaaldetector is het aantal los gevonden munten enorm toegenomen, waardoor het kleingeld nu veel beter bekend wordt. Ieder jaar worden nog nieuwe types ontdekt. Dus elke vondst is een melding waard.

Onder stukken die als gevonden munten worden aangemeld, blijken zich veel rekenpenningen, speelpenningen, loodjes en knopen te bevinden. Een aparte groep binnen de los gevonden munten vormen de vondstcomplexen. Ze bestaan uit alle munten die afzonderlijk of niet gevonden zijn binnen een beperkt gebied, zoals het terrein van een vroegere bewoning. Als men de gegevens van vondstcomplexen in verband brengt met de algemene geldomloop, kunnen belangrijke conclusies getrokken worden over handelscontacten, relatieve rijkdom en periode van bewoning van de nederzetting. Enkel door een zo volledig mogelijke registratie van los gevonden munten kan een dergelijke vondstcomplex onderkend worden. Als voorbeeld kunnen de Romeinse bewoningscentra en militaire nederzettingen worden genoemd. Ze komen vanzelfsprekend vooral bij opgravingen naar voren.

Hoe kunnen nu deze vondsten worden geïnterpreteerd? Onze kennis van de geldcirculatie uit vroegere tijd berust hoofdzakelijk op muntvondsten en vooral dan de schatvondsten.

De bij de bewerking van de muntvondst opgestelde inventarislijst vormde basis voor de interpretatie. De datering van de schat gebeurt aan de hand van de jongste munt die er in voorkomt, de zogenaamde sluitmunt. Het tijdstip van verberging ligt immers na de uitgifdatedatum van deze aansluitmunt. Roeveel tijd verstreken is tussen datum van uitgifte van de sluitmunt en het verbergen van de schat, kan bepaald worden aan de hand van verscheidene factoren, zoals de mate van slijtage van de jongste munten in de schat en het ontbreken van veel voorkomende munten van iets latere datum. Op basis van een groot aantal gedateerde vondsten is een beeld verkregen van de geldomloop uit vroegere tijd. Naarmate uit een bepaalde periode meer schatvondsten bekend zijn, wordt het beeld van de muntcirculatie in die tijd betrouwbaarder. Door vergelijking van de samenstelling van een bepaalde schat met het algemeen beeld wordt het karakter van de vondst bepaald. Als in een vondst zich relatief veel munten bevinden die lange tijd voor diens sluitdatum werden geslagen en deze munten bovendien weinig versleten zijn, nemen we aan dat de vondst een spaarschat is, die over een langere periode is samengesteld.

In een omloopchat kunnen dezelfde munten worden aangetroffen als in een spaarschat, maar dan in een andere verhouding en staat van bewaring, minder munten van oudere datum en de oudere munten meer versleten.

Naast de schatvondsten leveren ook los gevonden munten informatie over de vroegere geldcirculatie. Vooral de kleinste denominaties, munten van geringe koopkracht, maken de massa van de los gevonden munten uit en zijn soms enkel via deze vondsten bekend.

Het voorgaande toont overduidelijk het historisch en numismatisch belang van ELKE vondst aan. Een vinder moet het in deze context als zijn plicht beschouwen om zijn vondst kenbaar te maken. Het Panningkabinet van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel, kan hierbij helpen. Tevens wordt elke melding bij het EGMP opgenomen in ons jaarboek (de redactie verzorgt hierbij, indien nodig, de tekst). Volgende gegevens zijn belangrijk: de vindplaats (nauwkeurige bepaling), de vondstomstandigheden, het aantal munten en hun beschrijving (o.a. diameter, gewicht, stempelstand, metaal, omschriften).

BIBLIOGRAFIE

Burgarlijk Wetboek.

P. HEURTERRE, *Goederskracht*, V.U.B., Brussel, 1982.

DEVOS, *Het oudheidkundig bodemonderzoek in België*, Brussel, 1970.

H.W. JACOBI en J.P.A. VAN DER VIN, *Muntvondsten in Nederland*, 's-Gravenhage, 1984.

H. FREHE, *La propriété et l'exploitation des trésors monétaires*, in *La Vie Wallonne*, 41, 1967, p. 231-253. Zeer uitgebreide en gedetailleerde rechtkundige benadering van het probleem.

Hugo VANROUDT